

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	1154
Land:	Afghanistan
Kilde:	Landinfo
Titel:	Temanotat – Afghanistan - Forhold for ateister, apostater og personer beskyldt for blasfemiske handlinger
Udgivet:	24. november 2020
Optaget på baggrundsmaterialet:	5. februar 2021

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Afghanistan

Forhold for ateister, apostater og personer beskyldt for blasfemiske handlinger

24. november 2020

© Landinfo 2020

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 2098 Vika

0125 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingstreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

There are atheists, non-believers and secular people living in Afghanistan. How many is uncertain, and no sources estimate the number. In Kabul, there are communities more open to alternative views of life, but most atheists or non-believers in Afghanistan are very careful about expressing their views. Islam permeates daily life and culture in Afghanistan. Local community's expectations of religious behaviour may vary geographically and socially.

People accused of apostasy (leaving Islam) or blasphemy, may be sentenced by courts to severe punishments. Like criminal cases against converts, people accused of apostasy and blasphemy are given the opportunity to repent. Case law is limited, and after 2014 no cases have been tried in court.

Sammendrag

Det finnes ateister, ikke-troende og sekulære personer i Afghanistan. Men hvor mange dette er, er usikkert, og ingen kilder tallfester antallet. Spesielt i Kabul finner man miljøer som er mer åpne for alternative livsanskuelser, men de fleste ateister og ikke-troende i Afghanistan er svært forsiktige med å tilkjenne sine holdninger. Islam har stor betydning for afghanske kultur og dagligliv, men omgivelsenes krav til at personer praktiserer islam vil variere geografisk og samfunnsmessig.

I Afghanistan kan man idømmes strenge straffer for apostasi (frafall fra islam) og blasfemi. I likhet med straffesaker mot konvertitter, blir også personer anklaget for frafall og blasfemi gitt anledning til å angre. Det finnes lite rettspraksis, og etter 2014 har det ikke vært noen saker til behandling i domstolene.

Innhold

1	Innledning.....	6
1.1	Begrepsavklaring og avgrensning av notatet.....	6
1.2	Kildegrunnlaget	7
2	Situasjonen for ateister i Afghanistan.....	8
2.1	Ateister utøver selvsensur.....	9
2.2	«The red line»: afghanerne vet hvor grensene går	10
2.3	Det finnes mere sekulære miljøer i byene	11
2.3.1	Bruken av sosiale medier.....	12
2.4	Oppfølging av muslimske ritualer	13
2.5	Mulige reaksjoner avhenger av offentlighet	15
3	Islamsk lov er retningsgivende for både frafall og blasfemi.....	16
3.1	Frafall og blasfemi kan i ytterste fall straffes med døden	17
3.2	En fatwa sier at bahaier er å regnes som vantro	19
4	Rettspraksis: få blir straffeforfulgt for frafall, ateisme eller blasefemi	19
4.1	Kjente frafallssaker som er rettslig behandlet	20
4.2	Kjente blasfemisaker som er rettslig behandlet.....	20
4.3	Kort oppsummering av rettspraksisen	22
5	Krenkelser av islam har sterk mobiliserende kraft i deler av den afghanske befolkningen.....	23
6	Referanser	25

1 Innledning

Tema i dette notatet er forhold for ateister, apostater og personer beskyldt for blasfemiske handlinger i Afghanistan. Dette er ulike grupper, men samtidig er de knyttet sammen i og med at både frafall fra islam (gudsfornektelse eller å gå over til en annen religion) og blasfemi er handlinger som en del muslimer opplever som islamfiendtlige. Temaet er omfattende, og notatet tar ikke sikte på å gi et uttømmende bilde, men det er lagt vekt på forhold som er av interesse for norsk utlendingsforvaltning. Notatet er en oppdatering og til dels en utbygging av en respons om ateister i Afghanistan som Landinfo publiserte i 2014.

Notatets første del handler om forhold for ateister og hvordan ateister flest forholder seg til det å ikke tro i det afghanske samfunnet, der islam står svært sentralt. Det er generelt lav toleranse for kritikk og religiøse meninger som strider mot islam, men faren for sanksjoner avhenger av hvorvidt avvikende livssyn, synspunkter eller religionskritikk blir offentlig kjent. Notatets andre del vil derfor redegjøre for de mulige rettslige konsekvensene dersom en person blir anklaget for apostasi eller blasfemi, med fokus på kjent rettspraksis.

1.1 Begrepsavklaring og avgrensning av notatet

Ateisme betyr å være uten gudetro. Siden tilnærmet alle i Afghanistan er født muslimer, er en person som erklærer seg selv som ateist å regne for en som har frafalt islam eller apostat. Ateisme kan komme til uttrykk på ulike måter og med ulike grader av engasjement, fra eksempelvis å være likegyldig til spørsmålet om det finnes en gud, til sterk overbevisning om at Gud ikke finnes og skarp religionskritikk (SNL 2018a).

En apostat eller frafallen er altså en som har gått bort fra islam. Dette kan komme til uttrykk gjennom handling, men også gjennom ytringer og ord som fornektet eller snakker nedsettende om islams kjerneverdier. Hvilke ord og handlinger dette omfatter, kan variere noe mellom de ulike islamske lovskolene, men avvisning eller fornektelse av islams fem søyler eller profeten Muhammed er ansett av majoriteten som typiske brudd (ALEP 2012, s. 95-96).

En person som uttrykker religionskritikk eller snakker nedsettende om islam, kan anklages for blasfemi. Klassisk islamsk strafferett setter likhetstegn mellom blasfemi og frafall (Vogt 1993, s. 150). Som det går frem av Store norske leksikon (SNL 2018b):

Klassisk islamsk strafferett sidestiller blasfemi og frafall fra islam (apostasi, arabisk *ridda*). Det arabiske ordet som i rettslitteraturen brukes om blasfemi, er *kufr*, 'vantro', 'utakknemlighet', og *kufr* kan straffes med døden.

Den dominerende lovskolen i Afghanistan, *hanafi*, følger denne klassiske tolkningen (Lifos 2017, s. 15; ALEP 2012, s. 95-96). Er ytringene eller krenkelsene mot religionen svært grove og alvorlige, som beskrevet i avsnittet om apostasi ovenfor, kan man også bli anklaget for å være frafallen.

Ytringsfrihet henger sammen med og har betydning for tolkning av blasfemi. Ytringsfriheten er gitt et konstitusjonelt vern i Afghanistan. Samtidig har religionen satt klare rammer for denne, siden ytringsfriheten er begrenset når ytringer oppfattes som blasfemiske og krenker islam. Islams sentrale posisjon i landet har påvirket rettsvesenet, både gjennom den lovgivende, utøvende og den dømmende makten. Ytringsfrihet som felt, er imidlertid svært omfattende og kan vanskelig belyses til fulle i dette notatet. I dette notatet er derfor ytringsfrihet avgrenset til å gjelde ytringer – både muntlige og skriftlige – som er knyttet til islam og som kan oppfattes som blasfemi.

Som illustrert over, er begrepene i notatet knyttet sammen. Det er derfor vanskelig å rendyrke redegjørelsen av disse i notatet, og informasjon vil til tider være relevant for flere forhold og overlappende.

I oktober 2020 publiserte Landinfo et temanotat om situasjonen for kristne konvertitter i Afghanistan. Informasjon, betraktninger og vurderinger formidlet i det notatet, vil også fremkomme her dersom det er av vesentlig betydning. Blant annet er lovverk og rettspraksis i såkalte konverteringssaker også gjeldende og relevante i saker der anklagene omhandler frafall. Utover dette vil ikke situasjonen for kristne konvertitter i Afghanistan vektlegges, og for mer informasjon og detaljer vises det til temanotatet *Afghanistan: Situasjonen for kristne konvertitter* (Landinfo 2020).

1.2 Kildegrunnlaget

Notatet bygger på informasjon fra åpne kilder, det vil si artikler og publikasjoner som er offentlig tilgjengelig, men også på informasjon og kunnskap som Landinfo har tilegnet seg gjennom eget arbeid. Temaet i notatet har vært sentralt for Landinfos arbeid i mange år, og informasjon har blant annet blitt innhentet i løpet av flere informasjonsinnhentingsreiser til Afghanistan. På grunn av sensitiviteten av temaet som belyses, er de fleste muntlige kildene anonymisert; deres navn og eventuelle organisasjonstilknytning oppgis ikke.

Noe av kildemateriale i notatet er datert noen år tilbake i tid. Dette innebærer ikke at informasjonen som presenteres er utdatert eller irrelevant, idet lovverket,¹ i

¹ Selv om Afghanistan har fått en ny straffelov, så er islamsk lov retningsgivende for saker knyttet til frafall og blasfemi.

tillegg til det sosiale og kulturelle landskapet som er relevant for tematikken, så å si har forblitt uendret de siste årene.

Helt generelt er informasjonstilfanget om notatets tematikk begrenset, og det empiriske grunnlaget er lite eller fraværende. Sentrale kilder som omtaler religion, religiøse minoriteter og frafall fra islam i Afghanistan, tar ofte ikke opp temaet ateisme eller ikke-tro (se blant annet USCIRF 2020; U.S. Department of State 2020). Ateister eller ikke-troende er heller ikke nevnt i de siste retningslinjene fra FNs høykommissær for flyktninger fra august 2018 (se UNHCR 2018).

Et unntak er de årlige rapportene til den internasjonale humanistorganisasjonen Humanists International;² *Freedom of Thought*. Rapporten analyserer den legale statusen for tros- og livssynsfriheten i verden, og gir informasjon om eventuell diskriminering og overgrep mot ateister, humanister og ikke-religiøse. Årsrapporten for 2019 konkluderer med at i Afghanistan er gruppene utsatt for «grave violations» med hensyn til tankefrihet i et internasjonalt rettighetsperspektiv.³ Konklusjonen er blant annet basert på vurderinger av statlige og religiøse lover om religion og religionsfrihet.

I fravær av offentlig empirisk materiale blir situasjonen for ateister her drøftet ut fra vurderinger rundt religionsfrihet og ytringsrom, og som allerede nevnt, samtaler og e-postutvekslinger Landinfo har hatt med kilder. Dette er kilder som gjennom sitt virke og bakgrunn har god forståelse for det afghanske samfunnet. Majoriteten av dem har personlig kjennskap til ikke-troende. På enkelte områder vil derfor betraktninger og vurderinger som kommer frem i notatet, hvile på resonnement utfra en rekke ulike kilders generelle kunnskap, i tillegg til Landinfos egne erfaringer og kunnskap om det afghanske samfunnet.

2 Situasjonen for ateister i Afghanistan

Det finnes ingen estimer eller anslag over antall afghanere som selv vil omtale seg som ateister eller ikke-troende, så langt Landinfo er kjent med. Humanists International (2019) stadfester at det finnes ateister og ikke-troende i landet, men gir ingen indikasjoner om antall.

Landinfo har vært i kontakt med en rekke kilder som bekrefter personlig kjennskap til ateister eller ikke-troende som bor i Afghanistan. Kildene er samstemte om at disse personene utgjør et fåtall, befolkningen sett over ett

² Humanists International skiftet navn i 2019, frem til dette var organisasjonens kjent som International Humanist and Ethical Union.

³ Jf. artikkel 18 i menneskerettighetserklæringen: tanke-, samvittighet- og religionsfrihet, inkludert å gi uttrykk for dette (FN-sambandet 2019).

(politisk analytiker, Skype-møte november 2020; afghansk journalist A, e-post november 2020; afghansk journalist B, e-post november 2020; freelance journalist, e-post november 2020; afghansk bistandsarbeider A, e-post november 2020).

En av kildene som personlig kjente ikke-troende, mente allikevel at andelen ikke-troende har økt de siste årene (afghansk journalist A, e-post 2020).

2.1 Ateister utøver selvsensur

En erklært ateist, som står frem offentlig, kan bli anklaget for apostasi og blasfemi, og Afghanistan er et av tretten land i verden hvor erklærte ateister kan risikere å bli dømt til døden i henhold til islamsk lov (Fenton 2016). Sosial kontroll og islams rolle i samfunnet, i tillegg til at frafall og blasfemi oppfattes som alvorlige forbrytelser, setter rammer for hvorledes ateister forholder seg til samfunnet og hva slags forholdsregler de gjør seg i dagliglivet.

Alle afghanere som har vokst opp og lever i det afghanske samfunn, er godt kjent med at man ikke betviler islam eller setter et kritisk søkelys på religionen. Det er svært sjeldent at noen offentlig kritiserer islam, og dersom noen skulle gjøre noe slikt, vil folk flest anta at personen er mentalt forstyrret, mener den politiske antropologen Noah Coburn (som vist til i ACCORD 2020, s. 23).

En person som begynner å nære tvil om guds eksistens, vil mest sannsynlig ikke stå åpent frem med dette. Dersom de i det hele tatt våger å snakke med noen, vil de gjennomgående være forsiktige med hvem de eventuelt åpner seg for og betror seg til. Likeledes vil de være svært forsiktige og unngå å snakke om sin overbevisning med folk de ikke kjenner (freelance journalist, e-post 2020).

Under en informasjonsinnhentesreise i 2013, hadde Landinfo møte med en gruppe enkeltpersoner i Kabul som omtalte seg som fritenkere, men som ikke ville stå åpent frem med dette av frykt for represalier. Dette sammenfaller med hvordan en afghanske bistandsarbeider (A, e-post november 2020) beskrev sitt eget nettverk; som middelklasse bestående av mange ikke-troende personer. Selv om de ikke praktiserte islam i særlig grad, vil ingen av dem allikevel definere seg eller stå frem som ateister, ifølge kilden, siden dette ikke blir ansett som trygt. I sosiale sammenhenger blant venner kan man snakke om religion, men i det store og hele, er religion et ikke-tema i kildens krets.

Selv om ateister ikke er åpne eller betror seg til andre afghanere, kan de være frittalende ovenfor en vestlig person eller afghanere som har oppholdt seg lenge i vestlige land. Dette var en betraktning to kilder bemerket uavhengig av hverandre (afghansk bistandsarbeider B, ansatt i internasjonal organisasjon, e-post 2020; freelance journalist, e-post 2020).

En skribent (møte Kabul, oktober 2013) med kjennskap til et miljø av fritenkere i Afghanistan, har hevdet ovenfor Landinfo at han kjenner flere som daglig utøver selvsensur. Hvis de skulle uttrykke sine egentlige meninger og verdier i det offentlige, ville de bli arrestert av myndighetene og lett kunne nå forsiden i internasjonale medier. De må utøve selvsensur hva gjelder både skriftlige og muntlige ytringer.

2.2 «The red line»: afghanerne vet hvor grensene går

Som det kommer frem over; i den grad personer ønsker å diskutere religionsrelaterte spørsmål, må de utøve selvsensur med hensyn til hvem, hva og hvor de ytrer seg. Dette gjelder både i private og offentlige sammenhenger, men i fremstillingen nedenunder vil fokus ligge på ytringer i det offentlig rom.

En politisk analytiker (Skype-møte november 2020) er av den mening at afghanere helt generelt unngår å snakke om sensitive temaer som religion. Men dersom dette skjer, så kjenner alle til hvor toleransegrensen går. Afghanere bor og lever i landet, de kjenner til hvilke verdier og normer som rår i samfunnet og hva som er «the red line» – altså hvor grensen går.

En skribent (møte Kabul, oktober 2013) har uttrykt det samme, og mener at de kritiske stemmene vet akkurat hvor grensen for kritiske ytringer går. Enkelte kan forsøke å presse denne for å utvide ytringsrommet, men en kritisk fritenker må da være «smart» med hensyn til hva han/hun publiserer eller ytrer seg om i det offentlige, ifølge kilden.

En afghansk medieorganisasjon (møte Kabul, oktober 2013) har hevdet til Landinfo at personer som i det offentlige rom benekter – direkte eller indirekte – Gud eller profetens eksistens, eller viser manglende respekt for Koranen, kan bli oppfattet som ikke-troende, noe som kan medføre reaksjoner mot vedkommende. Reaksjoner kan også forekomme om en mulla uttaler at en person korrupperer samfunnet gjennom sine meninger eller ytringer. Sistnevnte kan drapet på Farkhunda Malikzada, som omtales nærmere under kapittel 5, sies å være et eksempel på.

En representant for en lokal medieorganisasjon (møte Kabul oktober 2013) har i samtale med Landinfo likevel nyansert bildet noe. Kilden mente at det var mulig å diskutere islam i media, men at spørsmålet snarere var i hva slags grad islam ble diskutert. Kilden påstod for eksempel at det ville være mulig å kritisere en religiøs persepsjon eller mening og vise til at denne ikke er i tråd med profetens eller hans nærmestes meninger. Det vil derimot ikke være mulig å kritisere eller stille spørsmål ved islam i sin rene form; handlingene og meningene til profeten og hans nærmeste eller innholdet i Koranen direkte.

En politisk analytiker (Skype-møte, november 2020) har gitt uttrykk for at det i Afghanistan kan være vanskelig å skille islam fra de tradisjonelle verdiene og normene i landet. De religiøse og tradisjonelle verdiene er tett sammenvevd, og de fleste afghanere mener og tror at de religiøse og tradisjonelle kulturelle verdiene er like og sammenfallende. I forlengelsen av dette, kan det derfor også være sensitivt å diskutere og utfordre tradisjonelle verdier og normer, nettopp fordi lokalbefolkningen kan tolke dette som implisitt kritikk av islam.

Hvor grensen for hva man kan ytre seg om og hvor høylytt man kan være med sine synspunkter, varierer også geografisk og samfunnsmessig, noe neste delkapittel ser nærmere på.

2.3 Det finnes mere sekulære miljøer i byene

Det er stor variasjon mellom byer og landsbygda, og mellom ulike sosiale lag. I konservative religiøse miljøer vil det være snevrere rom for avvikende livsanskuelser, meninger og handlinger, sammenliknet med mer liberale miljøer hvor det er høyere grad av toleranse for samfunnsdebatt, også for diskusjon rundt religion. Hvor grensene går, varierer altså også utfra hvor man er bosatt og hvilket felleskap og sosiale lag man tilhører.

I byene og urbane sentre, og spesielt Kabul, finnes det miljøer hvor det er større aksept for kritiske ytringer. En freelance journalist (e-post november 2020) betegnet dette som «community of modern-minded, usually westernised young Afghans», mens den politiske analytikeren (Skype-møte, november 2020) beskrev mer liberale miljøer som bestående av «the new educated generation».

Dette bekreftes også fra andre kilder som Landinfo har hatt kontakt med. Ifølge en afghansk journalist (A, e-post november 2020) er det særlig unge og utdannede afghanere som sier at de ikke tror. Unge er lei av den formen for islam som Taliban prediker, forklarte kilden. Åpenhet og diskusjon av kontroversiell tematikk, er ofte knyttet til utdanningsnivå, ifølge en islamsk skriftlærd (møte Kabul desember 2018).

Karakteristika som ung, utdannet, middelklasse, «open-minded» og personer som har bodd i utlandet, ble altså av kildene trukket frem som typiske kjennetegn for ateister og ikke-troende. En politisk analytiker (Skype-møte november 2020) nyanserte bildet, og mente på sin side at dette heller var eliten, og ikke middelklassen.

Enkelte universitetsmiljøer og pressemiljøer i Afghanistan er også kjent for å være mer liberale enn andre, og ble nevnt som miljøer hvor det finnes flere ikke-troende (afghansk journalist B, e-post november 2020; afghansk bistandsarbeider A ansatt i internasjonal organisasjon, e-post november 2020).

En kilde (freelance journalist, e-post 2020) påpekte til Landinfo at det allikevel er vanskelig å generalisere; ateister er ikke en ens gruppe per se, dette kan være svært ulike personer med ulik bakgrunn. Kilden illustrerte poenget med å vise til sine personlig kontakter; kilden kjente mange ateister som var «vestlig utdannet med progressivt tankesett». Men kilden kjente også en ikke-troende som tidligere hadde vært mujahedin, og som hadde «mistet sin tro og blitt desillusjonert av å se mullaer som misbrukte sin makt på 1990-tallet».

En av Afghanistan Analysts Networks grunnleggere, Thomas Ruttig (som vist til i EASO 2017, s. 28), har konstatert at «det ikke finnes noe ateistisk bevegelse i Afghanistan». I den grad Landinfo eller våre kilder henviser til og beskriver et miljø med ikke-troende, er det – etter Landinfos vurderinger – ikke snakk om noen forening eller organisering av et fast og gitt felleskap av ikke-troende. Dette er heller ikke åpne, tilgjengelige miljøer som hvem som helst kan oppsøke eller bli medlem av. Dette er derimot fellesskap som oppstår når bekjente og venner finner hverandre og finner sammen. Dette er private, ikke offentlige, felleskap eller nettverk. Det er nettverk som utvikles, bestående av mennesker som kjenner hverandre og stoler på hverandre. Som påpekt tidligere, fører sensitiviteten rundt ikke å tro til at man er svært forsiktige med hva man diskuterer, hvor åpent man diskuterer og med hvem man diskuterer.

Hvordan likesinnede finner hverandre og kommer i kontakt, vil variere. Utgangspunktet er nettverksbygging. Enkelte ganger kan det handle om tilfeldige omstendigheter, mens andre ganger er det antakelig trygt å anta at jungeltelegraphen spiller en rolle. Enkelte miljøer kan også ha tilknytning til ulike universiteter og kafeer (freelance journalist, e-post november 2020).

2.3.1 Bruken av sosiale medier

Humanists International mener at den eneste måten ateister og fritenkere kan uttrykke seg åpent på, er anonymt via sosiale medier: «atheists and freethinkers are forced to hide their beliefs and the only way they can express their thoughts are anonymously through social media» (HI 2019, s. 10).

Det eksisterer enkelte Facebook-sider og Twitter-kontoer hvor gruppenavnet signaliserer en ateistisk tilhørighet, eksempelvis Facebook-siden «Afghan Atheists» (EASO 2017, s. 28). Men det finnes ingen informasjon om hvem som er aktive eller hvor de aktive måtte befinne seg, og der er heller ikke mye aktivitet eller mange følgere å spore på disse sidene. Landinfo har ikke funnet noe skriftlig informasjon om ateisters bruk av sosiale medier i Afghanistan eller kilder som omtaler problematikken på annen måte, utover det som er nevnt ovenfor av Humanist International.

Bruken av sosiale medier har økt betraktelig i Afghanistan de seneste årene. Plattformen som Facebook og Twitter blir benyttet til samfunnsmessige og politiske diskusjoner. Det forekommer at etablerte medier plukker opp debatter og diskusjoner på sosiale medier. I tillegg blir sosiale medier brukt av politiske aktører til å mobilisere. Et eksempel på dette skjedde i den såkalte Afghanistan Press Daily-saken i 2014 (som også omtales under kapittel 5) da tidligere visestatsminister i Afghanistan og svigersønnen til Gulbuddin Hekmatyar (leder av Hizb e Islami), Qutbuddin Hilal, understrekte enkelte «blasfemiske» deler av en artikkel publisert i nevnte avis og la dette ut på Facebook. Innlegget gikk viralt, og krigsherren Abdurrahman Rasul Sayyaf fordømte artikkelen som blasfemisk og oppfordret til arrestasjon av de skyldige. Dette kulminerte med demonstrasjoner i Kabul, hvor demonstrantene krevde at de skyldige skulle straffes (HI 2019, s. 11; Bezhan 2014).

Hendelsen viser at sosiale medier brukes aktivt til mobilisering. Det er derfor Landinfos vurdering at ateister helt generelt vil være forsiktige med å ytre seg også på sosiale medier, så lenge de poster innlegg under eget navn og kan bli identifisert.

Landinfo har også vært i kontakt med kilder angående ateisters bruk av sosiale medier. Kildene deler Landinfos vurderinger. Den politiske analytikeren (Skype-møte november 2020) påpekte at siden Afghanistan er et veldig religiøst samfunn, så er sensitiviteten rundt temaet så stort at det også er vanskelig å uttrykke seg åpent på Facebook. En afghansk journalist (A, e-post november 2020) fremholdt at de som er aktive på sosiale medier hvor ateister ytrer seg, ikke benytter eget navn.

2.4 Oppfølging av muslimske ritualer

Sammenliknet med konvertitter som gjennom religiøs praksis viser sin tilhørighet til en annen religion, er det vanskeligere å identifisere en ikke-troende. Å benekte eller tvile på eksistensen av Gud eller profeten innebærer ingen forventninger om eller krav til adferd i dagliglivet, studier, kleskode, erkjennelse, bekjennelse eller rituelle handlinger. Ateisme vil derfor være betydelig enklere å holde skjult enn eksempelvis en konvertering til en annen religion.

Flere kilder har hevdet ovenfor Landinfo at det er mange i Afghanistan som ikke deltar i bønn (politisk analytiker, Skype-møte november 2020; freelance journalist, e-post 2020; lokalt ansatt A, internasjonal organisasjon, møte Kabul desember 2018; islamsk skriftlærd, møte Kabul desember 2018).

En kilde eksemplifiserte dette og fortalte Landinfo om et familiemedlem som aldri deltar i bønn eller går i landsbyens moske. Dette har aldri blitt noen «sak», verken i familien eller landsbyen. Det er ingen som mistenker at familiemedlemmet er en

frafallen selv om han ikke går i moskeen. Alle kjenner ham jo, påpekte kilden: «He is not challenging the social code» (lokalt ansatt A, internasjonal organisasjon, møte Kabul desember 2018).

Som eksemplet over viser, blir ikke nødvendigvis en person som unnlater å følge religiøse ritualer i det offentlige rom, oppfattet som ikke-troende. For en rettroende muslim kan det være legitime grunner for å fravike ritualer. Det er geografiske variasjoner, og Landinfo mener at det er enklere å ikke følge opp islamske ritualer i de store byene sammenlignet med på landsbygda. I byer og urbane områder vil det være mulig å unnlate å gå i moskeen eller overholde fasten under ramadan. I tillegg til større variasjon i befolkningens grad av religiøsitet, er byene også preget av svakere sosial kontroll.

I byene kan det være vanskelig for både familie og naboskap å avdekke unnlatelser av religiøse ritualer. Flere ber hjemme eller på arbeidsplassen, noe som gjør det vanskelig å holde oversikt over hvor og når folk ber. En lokalt ansatt i en internasjonal organisasjon (B, møte Balkh oktober 2019) fortalte at han selv nesten alltid ber hjemme, fordi dette passer best logistisk med familie, jobb, fritidssysler, uten at noen gir ham problemer av den grunn. Ifølge kilden er det ikke viktig om du ber hjemme eller i moskeen, og det er stor grad av fleksibilitet når det kommer til bønn i islam.

Det kan også være variasjoner mellom ulike etniske og religiøse grupper, ifølge en lokal menneskerettighetsorganisasjon (møte Kabul, oktober 2013). Kilden hevdet at shiamuslimer generelt har større valgfrihet når det gjelder hvilken mulla de ønsker å be sammen med, og dermed i større grad kan velge om de ønsker å gå til moskeen og i tilfelle hvilken. Blant sunnimuslimer er det en større forventning om at minst én av dagens fem bønn, skal gjennomføres i en moske. Kilden hevdet også at man i den pashtunske kulturen i større grad viser sin religiøse tilhørighet gjennom kulturelle praksiser, i sin daglige gjøren og laden. Det betyr at det her er vanskeligere å kamuflere og en lavere toleranse for divergerende handlinger.

I en kultur hvor en rekke arenaer vil være sterkt preget av adferd som er eller oppfattes som bestemt av religionen, kan det være praktisk vanskelig ikke å tro eller å tvile. Omgivelsenes krav til at personer praktiserer islam vil variere, og avhenger av hvor man bor og hva slags miljø man lever i. I lokalsamfunn der avvik fra religiøse ritual og normer ikke aksepteres, vil mange gå i moskeen for å unngå at mistenksomhet og forhindre spekulasjon.

Det viktigste, ifølge en kilde (lokalt ansatt B i en internasjonal organisasjon, møte Balkh oktober 2019) ved å gå i moskeen, er å holde seg orientert om hva som skjer i nabolaget og at du viser at du er en del av lokalsamfunnet. Dersom man ikke går i moskeen, vil det bli «very well known to everyone that you are not part of this community», sa kilden. Deltakelse i lokalsamfunnet, i tillegg til

oppretholdelse av fasaden som troende muslim, oppleves av mange ikke-troende som et krav fra omgivelsene de ser seg nødt til å oppfylle (EASO 2017, s. 28). Bakgrunnen for dette er islams dominerende posisjon i det afghanske samfunnet.

Kulturelt er islam det sosiale limet i Afghanistan, og islamske verdier representerer et viktig fundament for både samfunnets og enkeltpersoners moral og etikk. Tradisjonell og kulturell praksis blir ofte forklart med religiøse referanser (Barfield 2010, s. 40). Og som tidligere nevnt, vil de fleste afghanere oppfatte religion og kulturell praksis som sammenfallende (afghansk analytiker, Skype-møte, november 2020).

2.5 Mulige reaksjoner avhenger av offentlighet

Islam har en grunnleggende rolle i det afghanske samfunnet. Samtidig finnes det afghanere som ikke tror, og sekulære miljøer i landet. Hva som godtas av avvikende holdninger og handlinger, vil variere innad i de ulike familiene og lokalsamfunnet.

En kilde har i samtale med Landinfo hevdet at så lenge en ateist viser respekt ovenfor sitt lokalsamfunn og ikke utfordrer de sosiale normene, så vil ikke personen komme i en utsatt posisjon. Ifølge kilden vil flere familier i Afghanistan kunne godta familiemedlemmer som ikke er troende, forutsatt at dette holdes innad i familien og ikke blir offentlig kjent (lokalt ansatt A i en internasjonal organisasjon, møte desember 2018).

En politisk analytiker mente også at familier som får vite at et familiemedlem er ateist, dersom det ikke var mulig å overtale personen til igjen å bli muslim, vil forsøke å beskytte vedkommende ved å hemmeligholde situasjonen. Det samme poenget fremhever Afghanistan-kjenneren Dag Ottar Hansen (som gjengitt i Dalehaug Norheim 2015) når han kommenterer afghanere som konverterer til kristendommen: «Afghanere kan godta mye, bare det holdes hemmelig i familien og ikke påfører dem skam».

Å står åpent frem, i offentligheten, som ateist eller stille kritiske spørsmål ved islam, anses ikke som et alternativ for majoriteten av befolkningen. Dette reflekteres av det forholdevise lave antallet apostasi og blasfemisaker som har vært rettslig behandlet i Afghanistan etter innføringen av Grunnloven i 2004. De to neste kapitlene vil redegjøre for relevant lovverk i slike saker og rettspraksisen på området.

3 **Islamsk lov er retningsgivende for både frafall og blasfemi**

Innenfor landets rettsvesen og juridiske rammeverk har islam en vesentlig innflytelse. Dette gjelder ikke bare som selvstendig rettskilde, men også som basis for kodifisert lov. Islams betydning kommer til uttrykk flere steder i det nasjonale lovverket, som i Grunnloven, men også i straffeloven og massemedialoven (Landinfo 2019).

Islam er Afghanistan statsreligion, garantert av Grunnlovens første artikkel (Constitution 2004). Islam er også delvis innarbeidet i landets lovgivning. Grunnloven fastslår ikke bare at islam er landets hellige religion, men stadfester at ingen lov kan bryte med islam: «No law shall contravene the tenets and provisions of the holy religion of Islam in Afghanistan» (Constitution 2004, art. 3).

Samtidig sikrer Grunnloven religionsfriheten ved at personer som tilhører en annen religion enn islam, skal stå fritt til å utøve sin tro (Constitution 2004, art. 2). Denne bestemmelsen gjelder imidlertid kun personer som er født inn i en annen religion (Landinfo 2020, s. 22). Frafalne fra islam, som konvertitter eller ateister, er dermed ikke omfattet av bestemmelsene i Grunnloven.

Grunnloven fastslår videre at ytringsfrihet er en rettighet for afghanske borgere (Constitution 2004, art. 34, 35). Denne ytringsfriheten er kun teoretisk, hevder Humanists International, som peker på at det er snevre rammer og grenser i praksis, spesielt når ytringene knyttes opp til religion (HI 2019).

Det finnes ingen bestemmelser i det afghanske lovverket som direkte regulerer frafall eller blasfemi, verken i Grunnloven, straffeloven eller annen nasjonal lovgivning. Dersom det formelle lovverket ikke regulerer et juridisk forhold, så følger det av Grunnlovens artikkel 130 at domstolen skal dømme i henhold til islamsk lov – nærmere bestemt den sunnimuslimsk hanafi-lovskolen som dominerer i Afghanistan (Constitution 2004, art. 130).

Afghanistans straffelov (Penal Code 2017),⁴ kapittel 6 – «Crimes of Insulting Religions» – fastslår imidlertid at det å bevisst fornærme religioner, avbryte eller forstyrre religiøse riter samt det å ødelegge steder for tilbedelse, er straffbart (Penal Code 2017, art. 323). Loven hjemler straff mot både verbale og fysiske handlinger. Bestemmelsene er ikke avgrenset til islam, men straffen er strengere dersom forbrytelsen er rettet mot islam. Samtidig er det presisert i massemedialovens artikkel 45 at det er forbudt å publisere materiale som er i strid med islam og islamske prinsipper (Mass Media Law 2009).

⁴ Loven trådte i kraft 14. februar 2018.

Begge disse omtalte lovbestemmelsene stadfester at islam står svært sterkt i Afghanistan, og at det vanskelig lar seg gjøre å rette et kritisk søkelys mot islam i det offentlig rom.

Straffelovens ordlyd «insulting religions», forstått her som å fornærme eller å krenke, eller massemidalovens artikkel 45, kan muligens forstås som å omfatte blasfemi. Men det er ingen kilder, så langt Landinfo er kjent med, som hevder at dette er situasjonen. I sin årsrapport om religiøs frihet for 2007, sier amerikanske myndigheter eksplisitt at bestemmelsene i den gamle straffeloven av 1976, kapittel 18 («Crimes Against Religions»), ikke adresserer blasfemi (U.S. Department of State 2008). Det er Landinfos forståelse at den nye straffeloven av 2017 og dens kapittel 6, er en videreføring av den gamle straffelovens kapittel 18, og at denne dermed heller ikke adresserer blasfemi.

Det er samsvar kildene imellom – som UNHCR (2018), Humanist International (2019) og U.S. Department of State (2020) – om at frafall og blasfemi ikke omfattes av det formelle lovverket, og at islamsk lov er gjeldende. UNHCR (2018, s. 64) vektlegger at:

In addition to the provisions in the 2017 Penal Code that criminalize the acts of insulting or distorting of Islamic religious beliefs, Afghanistan's courts also rely on Islamic law in relation to blasphemy.

3.1 Frafall og blasfemi kan i ytterste fall straffes med døden⁵

Klassisk islamsk lov klassifiserer forbrytelser i tre kategorier, der de alvorligste lovbruddene omtales som hadd/hudud (entall/flertall).⁶ Hadd betyr grense eller forbud og anses som krenkelse av Gud selv. Straffen for slike forbrytelser er angitt i Koranen.⁷ Det er ikke enighet blant de rettslærde innen sunniislam om hvilke forbrytelser som skal inngå i hadd-kategorien. Apostasi er en av forbrytelsene det hersker uenighet om (Vogt 1993, s. 146-47; Rahbari 2018, s. 295).⁸

⁵ Apostasi er forbudt både innenfor sunni hanafi-rett og shia ja'fari-rett, den rådende lovskolen for shiabefolkningen. Skille mellom ja'fari- og hanafi-lovskolen er imidlertid ikke relevant for tematikken i dette notatet, fordi det er hanafi-rett som gjør seg gjeldende i apostasisaker i rettsvesenet (Constitution 2004, art. 130).

⁶ De to andre kategoriene er qisas (gjengjeldelse) og ta'zir (fordømmelse, irettesettelse og reprimande) (Landinfo 2019).

⁷ Hadd-lovbrudd har svært høye beviskrav; enten full tilståelse eller mannlige vitner. Det er også betingelser knyttet til både tilståelsen og vitnene, og antall vitner varierer i henhold til forbrytelsen.

⁸ De fire forbrytelsene ekteskapsbrudd (zina), falske anklager om ekteskapsbrudd (qadhi), enkelte former for tyveri (sariqa) og landeveisrøveri (hiraba) er ukontroversielle (Landinfo 2019; Rahbari 2018, s. 295). At det ikke er enighet om apostasi, henger blant annet sammen med at selv om

I Afghanistan er det imidlertid tradisjon for å anse apostasi som en hadd-forbrytelse, ifølge flere kilder, og straff idømmes i tråd med den gjeldende lovskolen hanafi (Lifos 2017, s. 11; Global Legal Research Center 2014, s. 3).⁹

En forutsetning er at frafallet skjedde frivillig av en voksen tilregnelig mann. Den frafalne skal i tillegg bli gitt retten til å angre forbrytelsen i tre dager. Den frafalne gis altså muligheten til å velge mellom islam eller døden. Fazelhadi Shinwari, tidligere høyesterettsjustitiarius, har i samtale med Landinfo presisert at tiltalte i straffesaker alltid skal gis mulighet til å angre, og således unngå dødsdom. Fristen på tre dager har ikke praktisk betydning, ifølge Shinwari (møte Kabul november 2007). Den kjente rettssaken mot konvertitten Abdul Rahman i 2006 bekrefter dette, se kapittel 4.1.

Kvinnelige apostater straffes mildere enn menn. Hanafi-lovskolen anviser isolasjon og fysisk avstraffelse hver tredje dag for at apostaten igjen skal bli muslim (Peters & De Vries 1976, s. 5). Barn, hermafroditter og muslimer som ikke er født som muslimer, er også unntatt for dødsstraff (Peters & De Vries 1976, s. 6).

For begge kjønn vil frafall medføre tap av sivile rettigheter. Dette får praktiske konsekvenser med hensyn til ekteskap, skilsmisse, barnefordeling og arv. Religionshistoriker Kari Vogt (1993, s. 149) hevder at «En apostat kan miste arverett, rett til eiendom, og hans eller hennes ekteskap er automatisk oppløst» (Vogt 1993, s. 149). En apostat fratras retten til å oppdra egne barn, og tapet av arverettigheter gjelder i alle relasjoner. Det samme gjelder en blasfemiker (SNL 2018b). Ifølge hanafi-lovskolen skal imidlertid ikke kvinner fratras verken disposisjonsrett eller eiendomsrettigheter (Peters & De Vries 1976, s. 7).

I forbindelse med inngåelse av ekteskap er det avgjørende at forhold knyttet til religion er avklart. En muslimsk kvinne kan ikke gifte seg med en ikke-muslimsk mann, herunder frafalne fra islam, da dette er forbudt.

Kildene er samstemmige i at personer som anklages for blasfemi også risikerer dødsstraff (UNHCR 2018; U. S. Department of State 2020; HI 2019). På lik linje med apostater, gis det mulighet til å angre sine handlinger (HI 2019). Humanists Internasjonal (2019) fastslår i sin årsrapport at:

frafall fordømmes i Koranen, så er straffen ikke konkretisert. I tillegg skiller apostasi seg fra andre alvorlige forbrytelser (som drap) ved at handlingen ikke er en overtredelse av andres rettigheter (Brown 2017, s. 6).

⁹ Flere islameksperter, blant annet professor i islamstudier Rudolph Peters og Silvia Tellebach, som har doktorgrad i islamstudier, er uenige i at hanafi-lovskolen klassifiserer apostasi som hadd-forbrytelse (Peters & De Vries 1976, s. 5; Tellenbach 2014, s. 6). Straff for frafall er imidlertid omtalt i hadith-tekstene. Så selv om de ulike lovskolene er uenige om klassifiseringen som hadd, så slår de alle fast at frafall fra islam kan straffes med døden (Vogt 1993, s. 147-48).

Blasphemy – which can include anti-Islamic writings or speech – is a capital crime under some interpretations of Islamic law. [...] For males over age 18 and females over age 16 of sound mind, an Islamic judge may impose a death sentence for blasphemy. Similar to apostates, those accused of blasphemy are given three days to recant or face death.

3.2 En fatwa sier at bahaier er å regnes som vantro

I mai 2007 avsa Høyesterett, ved avdelingen General Directorate of Fatwas and Accounts, en fatwa (juridisk vurdering) som erklærer bahaitroen som en form for blasfemi og at bahaier er vantro eller apostater. Fatwaen erklærte også at alle muslimer som konverterer til bahaitroen, er å anse som frafalne (U.S. Department of State 2008).

Selv om retten til å utøve en annen religion enn islam er grunnlovsfestet, stadfester altså afghansk Høyesterett ved denne erklæringen en annen religion som blasfemisk – det vil si at religionen bahai per se er å anses som en krenkelse av islam. I tillegg skal utøvere av bahaireligionen også anses som apostater og vantroe, og ved denne erklæringen sidestiller Høyesterett apostasi og blasfemi, i tillegg til å vanskeliggjøre utøvelsen av religionsfriheten.

Det er ikke rapportert om straffeforfølgning i perioden etter at fatwaen ble utstedt, ifølge U.S. Department of State (2009, 2019, 2020). Utover det ovenstående, omtaler ikke dette notatet situasjonen for bahaier ytterligere.

4 Rettspraksis: få blir straffeforfulgt for frafall, ateisme eller blasefemi

Landinfo er ikke kjent med saker behandlet av rettsvesenet som omfatter *kun* frafall eller saker der personen er anklaget for ateisme. Informasjon om straffesaker, indikerer at tiltalte for apostasi enten har konvertert eller også anklages for blasfemiske utsagn eller handlinger.

Omfanget av kjente strafferettslige saker knyttet til frafall og blasfemi er som tidligere nevnt lavt. Fra 2014 er det, ifølge U.S. Department of State (2020), ingen rapporteringer fra lokale eller nasjonale myndigheter om straffereaksjoner, verken for frafall fra islam eller blasfemi.

Det er imidlertid kjente saker som har blitt rettslig behandlet forutfor 2014. En redegjørelse for disse følger nedenfor.

4.1 Kjente frafallssaker som er rettslig behandlet

I perioden etter at den nye Grunnloven ble vedtatt i 2004, er det kun reist én straffesak knyttet til apostasi for afghanske domstoler, den såkalte Abdul Rahman-saken. Rahman hadde konvertert til kristendommen tidlig på 1990-tallet i Pakistan, men konverteringen ble ikke gjenstand for oppmerksomhet før i 2006. Grunnen til at saken kom opp for rettsapparatet skal ha vært en konflikt om omsorgs- og foreldrerett. Rahman ble oppfordret og gitt anledning til å angre på konverteringen, men han nektet. I lys av Shinwaris understrekning av at fristen på tre dager ikke har praktisk betydning, er det verd å bemerke at Rahman konverterte til kristendommen over 15 år forut for rettssaken. Straffesaken endte ikke med endelig dom fordi den ble avvist under henvisning til den siktedes psykiske helse, og fordi Rahman fikk oppholdstillatelse i Italia (Afshar 2006, s. 593-594; Povoledo 2006).

I 2010 og 2011 ble det rapportert om to saker der to personer ble arrestert og anklaget for frafall. Said Musa ble arrestert etter en tv-sending som viste bilder av en kristen dåpsseremoni, mens Shoaib Assadullah ble arrestert anklaget for å ha gitt en bibel til en venn. Begge ble frigitt etter en viss tid, og sakene ble ikke rettslig behandlet, så langt Landinfo kjenner til (Lifos 2017, s. 14-15).

4.2 Kjente blasfemisaker som er rettslig behandlet

I likhet med apostatisaker, er det også et fåtall blasfemisaker som har blitt rettslig behandlet i Afghanistan etter Grunnloven 2004 ble vedtatt.¹⁰ Nedenfor følger en oppsummering av kjente saker i kronologisk rekkefølge.

Saken mot journalist Ali Mohaqiq Nasab

Den 22. oktober 2005 ble Ali Mohaqiq Nasab, journalist og redaktør for kvinnerettsmagasinet Hoqooq-e-Zan (Kvinneres rettigheter) dømt til to års fengsel for blasfemi. Han var også anklaget for apostasi. Bakgrunnen var at han stilte spørsmål ved de strenge straffene mot kvinner i tradisjonell islamsk lov, og gav uttrykk for at de som er utro ikke skal piskes. Han skrev også at frafall fra islam ikke burde bli ansett som kriminelt.

Under ankerettssaken opplyste dommeren at Nasab erklærte seg som muslim og ikke som en frafallen. Dermed reduserte ankesdomstolen straffen til seks måneders

¹⁰ Forutfor dette, den 17. juni 2003, ble forlegger Sayeed Mahdawi og journalist Ali Reza Payamav i ukemagasinet Aftab i Kabul arrestert for overtredelse av forbud mot publisering av artikler som «ærekrenker» (defaming) islam. Konservativ krefter i rettsapparatet anbefalte at siktelsen skulle gjelde å ha «fornærmet islam» eller blasfemi. Høyesteretts øverste leder skal selv ha utstedt et krav om dødsstraff for blasfemi. De to varetektsfengslede ble imidlertid løslatt mot kaution den 25. juni 2003 etter instruks fra daværende president Karzai. Anklagene om blasfemi ble derimot ikke henlagt. Mahdawi og Payamav søkte tilflukt i Pakistan. Med hjelp av UNHCR fikk de asyl i et vestlig land (Reporters Without Borders 2004; U.S. Department of State 2006).

betinget fengsel, og Nasab ble løslatt 22. desember 2005 (Kristiansen 2005; Committee to Protect Journalists 2005; U.S. Department of State 2006).

Saken mot journaliststudenten Sayed Perviz Kambakhsh

I oktober 2007 ble journaliststudenten Sayed Perviz Kambakhsh arrestert – saken er den mest kjente blasfemi-saken i Afghanistan. Kambakhsh ble beskyldt for å ha skrevet og distribuert materiale som var kritisk til kvinners stilling i islam. Kambakhsh selv hevdet at han kun hadde skrevet ut og distribuert materiale fra internett. I januar 2008 ble han dømt til døden i en domstol i Mazar-e Sharif for blasfemi – for å ha krenket islam. I oktober 2008 omgjorde ankesdomstolen i Kabul dødsdommen til 20 års fengsel. Høyesterett opprettholdt fengselsdommen i februar 2009 (ALEP 2012, s. 95).

Rettsaken mot Kambakhsh var preget av uregelmessigheter og utsatt for politisk press fra konservative religiøse nasjonale grupperinger, ifølge Human Rights Watch (HRW 2009). Etter sterkt internasjonalt press, ble Kambakhsh benådet av daværende president Hamid Karzai i september 2009, og han forlot landet (Sengupta 2009).

I kjølvannet av benådningen, publiserte det afghanske parlamentet en pressemelding med kommentar om at parlamentet «expresses its strongest concerns and annoyance and considers this decision contrary to the Islamic values and the laws in place in the country» (Sydney Morning Herald 2009). Landinfos kilder mente at parlamentet med sin fordømmelse av benådningen illustrerer at det ikke er pressefrihet i landet. Kambakhsh-saken ble ikke vurdert som en seier for pressefriheten, det var heller et bevis på det motsatte og viser at det er svært vanskelig å være kritisk til islam i det offentlige rom (samtale i Kabul, oktober 2013).

Saken mot journalistene Ghauz Zalmai og Malawi Mushtaq Ahmad

I november 2007 ble journalisten Ghauz Zalmai arrestert for å ha oversatt Koranen til dari og publisert Koranen uten arabisk følgeskrift. Malawi Mushtaq Ahmad (også omtalt som Mulla Qari Mushtaq) ble arrestert i juni 2008 for å ha sanksjonert oversettelsen (U.S. Department of State 2008; 2010).

I september 2008 ble begge dømt til 20 års fengsel, for å ha oversatt Koranen til dari, publisert Koranen uten arabisk følgeskrift, men også for å ha feiltolket enkelte koranvers. I 2010 benådet daværende president Karzai begge (U.S. Department of State 2008; 2010).

Saken mot skribenten Zaman Ahmadi

I 2012 ble Zaman Ahmadi dømt til 20 års fengsel for blasfemi. Han ble dømt etter å ha skrevet artikkelen «On the occasion Destruction of Great Buddha Status» og sendt denne inn til et ukemagasin for publisering. Redaktøren for magasinet skal

ha invitert Ahmadi til et møte, hvor politiet ventet på ham og arresterte ham for blasfemi. Artikkelen hans ble aldri publisert. Aktor i saken hevdet at Ahmadi hadde skrevet en blasfemisk tekst. I tillegg ble han anklaget for apostasi og for å ha konvertert til buddhisme. Under rettssaken avviste Ahmadi anklagene og hevdet at han var muslim (Kabul Now 2019; Mehrdad 2019).

Etter åtte år i fengsel, ble dommen omgjort og i mars 2020 ble Ahmadi løslatt (Kabul Now 2020).

Saker i 2013

Ifølge U.S. Department of State (2014) ble det rapportert om to blasfemisaker i 2013. I januar dette året ble en person dømt til 10 års fengsl. Den dømte klaget, og saken var forventet å bli behandlet i ankesdomstolen. Det foreligger ikke mer utfyllende informasjon om saken. I mars samme år ble også en person siktet for blasfemi, uten at det foreligger flere detaljer om saken. Landinfo er ikke kjent med mer informasjon om disse sakene.

Saker etter 2014

Siden 2014 har det ikke blitt rapportert at afghanske myndigheter har straffeforfulgt personer for apostasi eller blasfemi (U.S. Department of State 2015-2020). Australske myndigheter er heller ikke kjent med arrestasjoner eller tiltale knyttet til frafall eller blasfemi siden 2014 (DFAT 2019, s. 28).

4.3 Kort oppsummering av rettspraksisen

Så langt Landinfo kjenner til, så gir det afghanske lovverket ingen klare retningslinjer for hvilke handlinger eller ytringer som faktisk utgjør lovbrudd. Forvaltning av lovverket ser dermed ut til å være overlatt til dommerens subjektive vurderinger og skjønn, og kan derfor innebære grader av vilkårlighet.

Anklagene om blasfemi omfatter et bredt spekter av saker; fra frafall og krenkelse av islam, via fokus på kvinners stilling i islam, til distribuering av en ikke-korrekt versjon av Koranen og feiltolking av koranvers. Felles for sakene er at de er knyttet til distribuering og publisering av tekster/artikler/bøker. De anklagede er skribenter, journalister, redaktører, forleggere og personer med ansvar for publisering. Så langt Landinfo kan vurdere, omfatter ingen av de offentlig kjente blasfemisakene enkeltindivider som kun skal ha ytret seg som privatperson i private sammenhenger.

De frafall- og blasfemisakene som er prøvd for afghanske domstoler, viser at det også er et bredt spenn i straffeutmålingen dersom den tiltalte blir funnet skyldig. Samtidig er altså ingen dømt til døden på grunn av frafall eller blasfemi etter Talibans fall.

At ateister, apostater og personer som ytrer seg kritisk mot islam, kan bli siktet og dømt av domstolen, legger selvsagt begrensinger på diskusjon av religiøs tematikk i det offentlige rom. På dette punktet speiler imidlertid lovverket i stor grad oppfatningen i det afghanske samfunnet generelt – det er svært lav toleranse for kritiske ytringer om islam og islams rolle i samfunnet – noe eksemplene under viser.

5 Krenkelser av islam har sterk mobiliserende kraft i deler av den afghanske befolkningen.

Handler som kan oppfattes som krenkelser av islam har mobiliserende kraft i deler av den afghanske bevilgningen. For eksempel stormet demonstranter et FN-kontor i Mazar-e Sharif i 2011, hvor en norsk offiser ble drept, etter at det ble rapportert fra Florida i USA om at en pastor brant en utgave av Koranen (Kvilesjø, Gjestad & Gimse 2011). Året etter, i april 2012, skjedde en liknende hendelse. Det kom da også til store demonstrasjoner etter funn av en utgave av Koranen som var blitt brent ved Bagram internasjonale militærbase i Parwan-provinsen (BBC 2012).

Notatet har tidligere omtalt Afghanistan Press Daily-saken i 2014 (under kapittel 2.3.1). Den 24. oktober 2014 ble eieren og redaktøren av avisa arrestert for blasfemianklager etter publisering av artikkelen med tittelen «The islam of the Taliban and ISIS», som blant annet stilte spørsmål om hva slags gud det er som tolererer at uskyldige mennesker blir drept av nevnte grupperinger.

Avisa var engelskspråklig med et opplag på rundt 1000 eksemplarer, og med en lesekrets hovedsakelig bestående av utlendinger, som ansatte ved ambassader og internasjonale NGOer. Artikkelen gikk, som tidligere nevnt, viralt på sosiale medier, og i kjølvannet kom det til demonstrasjoner i Kabul. Demonstrantene krevde de skyldige straffet, og bloggere anklaget blant annet forfatteren for å ha skrevet artikkelen som et ledd i en asylsøknad i Nederland. Avisredaksjonen forsøkte etter hvert å distansere seg fra forfatteren, og publiserte en offentlig unnskyldning der de forklarte at publiseringen av artikkelen skyldtes en teknisk feil (Bezhan 2014). Det ble aldri tatt ut tiltale, så saken ble ikke behandlet av domstolen.

Den desidert mest kjente og omtalte hendelsen fant sted ved Shah-e Du Sharmshira moskeen i Kabul 19. mars 2015, da den 27 år gamle Farkhunda Malikzada ble brutalt drept og lynsjet av mobben etter anklager om å ha brent Koranen. Farkhunda havnet i en krangel med en av vokterne på moskeområdet som solgte amuletter (tawiz). Farkhunda mente at disse amulettene var uislamske, mens vokteren og amulettselgeren anklaget Farkhunda høylytt for blant annet å ha

brent Koranen. Menneskemassen på stedet vokste til en sint mobb som krevde Farkhundas liv. Hun ble slått i hjel med stokker, før kroppen hennes ble brent og kastet i elva. Det brutale drapet skapte enorme reaksjoner både i Afghanistan og utenfor (Osman 2015).

Umiddelbar etter hendelsen ble flere støtteerklæringer publisert i afghanske medier og på sosiale medier, der folk uttalte at de ville ha gjort akkurat det samme dersom de hadde vært på stedet. Blant annet uttalte lederen for klagekommisjonen i overhuset av det afghanske parlamentet, Zalmay Zabuli, at: «This is the apostate woman who set the Quran on fire in the Shah-e Du Shamshira shrine. Our Muslim compatriots beat her... and set her on fire, giving her the punishment [she deserved]». Mens en av lederene i et department underlagt Ministry of Hajj and religious affairs, Abdul Rahman Ahmadzai, sa at: «If this women has really acted against verses of Quran [burnt pages from Quran] and she is not a Muslim, we justify the action of the people» (Osman 2015).

Granskningsrapporten av hendelsen fastslo at Farkhunda ikke hadde brent Koranen, og flere måtte offentlig beklage sine uttalelser da anklagene mot henne viste seg å være falske (Osman 2015). I ettertid har Farkhunda fått oppreising, og sentralt i Kabul by er det reist et minnesmerke over henne (TOLO News 2016).

Alle disse hendelsene illustrerer at det afghanske samfunnet generelt ikke aksepterer handlinger som kan oppfattes som krenkende av islam. Videre viser de at også urbane steder som Kabul kan være skueplass. Det er vanskelig å trekke bastante konklusjoner om hvilke faktorer som er avgjørende for slik mobilisering som eksemplene viser. Flere og ulike faktorer bidrar til dette, men det er også grader av vilkårlighet knyttet hendelsene.

Skriftlige kilder

- ACCORD, dvs. Austrian Centre for Country of Origin & Asylum Research and Documentation (2020, 15. juni). *Afghanistan: Apostasie, Blasphemie, Konversion, Verstoss gegen islamische Verhaltensregeln, gesellschaftliche Wahrnehmung von RückkehrerInnen aus Europa*. Wien: ACCORD. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/2031618/Afghanistan_Apostasie_Konversion_Blasphemie.pdf [lastet ned 5. november 2020]
- Afshar, K.R. (2006). The Case of An Afghan Apostate – The right to a Fair Trial Between Islamic Law and Human Rights in the Afghan Constitution. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 10, 591-605. Tilgjengelig fra https://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_13_knust1.pdf [lastet ned 10. november 2020]
- ALEP, dvs. Afghanistan Legal Education Project (2012). *An Introduction to the Criminal Law of Afghanistan. Second Edition*. Stanford: Stanford Law School. Tilgjengelig fra https://www-cdn.law.stanford.edu/wp-content/uploads/2016/03/ALEP-Criminal-Law-2d-Ed_English.pdf [lastet ned 4. november 2020]
- Barfield, T. (2010). *Afghanistan – A Cultural and Political History*. Princeton: Princeton University Press.
- BBC News (2012, 22. februar). Six dead in Afghanistan Koran burning protest. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-17123464> [lastet ned 11. november 2020]
- Bezhan, F. (2014, 24. oktober). Afghan 'Blasphemy' Case An Early Test For New Government. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <https://www.rferl.org/a/afghan-blasphemy-case-an-early-test-for-new-government/26654627.html> [lastet ned 8. november 2020]
- Brown, J. (2017). *The Issue of Apostasy in Islam*. Irving: Yaqeen Institute for Islamic Research. Tilgjengelig fra <https://yaqeeninstitute.org/wp-content/uploads/2017/07/FINAL-The-Issue-of-Apostasy-in-Islam-1.pdf> [lastet ned 3. november 2020]
- Committee to Protect Journalists (2005, 8. desember). CPJ calls on Karzai to free journalist Ali Mohaqiq Nasab. *Committee to Protect Journalists*. Tilgjengelig fra <https://cpj.org/2005/12/cpj-calls-on-karzai-to-free-journalist-ali-mohaqiq/> [lastet ned 8. november 2020]
- [Constitution] (2004, 3. januar). *The Constitution of Afghanistan*. Tilgjengelig fra <https://president.gov.af/en/wp-content/uploads/sites/4/2017/01/TheConstitution.pdf-english.pdf> [lastet ned 3. november 2020]
- Dalehaug Norheim, A. (2015, 10. februar). Betenkt over kirkeres kamp for afghanere. *Dagen*. Tilgjengelig fra <https://www.dagen.no/Nyheter/konvertitter/Betenkt-over-kirkeres-kamp-forafghanere-167136> [lastet ned 12. november 2020]
- DFAT, dvs. Department of Foreign Affairs and Trade (2019, 27. juni). *DFAT Country Information Report Afghanistan*. Canberra: DFAT. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2014349/country-information-report-afghanistan.pdf> [lastet ned 12. november 2020]
- EASO, dvs. European Asylum Support Office (2017, desember). *Afghanistan. Individuals targeted under societal and legal norms*. Valletta: EASO. Tilgjengelig fra https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/Afghanistan_targeting_society.pdf [lastet ned 4. november 2020]

- Fenton, S. (2016, 30. mars). The 13 countries where being an atheist is punishable by death. *The Independent*. Tilgjengelig fra <http://www.independent.co.uk/life-style/the-13-countries-where-being-anatheist-is-punishable-by-death-a6960561.html> [lastet ned 3. november 2020]
- FN-sambandet (2019, sist oppdatert 17. juni). *FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*. FN-sambandet: Oslo. Tilgjengelig fra <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter> [lastet ned 4. november 2020]
- Global Legal Research Center (2014, mai). Laws Criminalizing Apostasy in Selected Jurisdictions. *Global Legal Research Center*. Washington D.C.: The Law Library of Congress. Tilgjengelig fra <https://www.loc.gov/law/help/apostasy/apostasy.pdf> [lastet ned 2. november 2020]
- HI, dvs. Humanists International (2019, sist oppdatert 23. oktober). *The Freedom of Thought Report 2019. Afghanistan*. London: HI. Tilgjengelig fra <https://fot.humanists.international/countries/asia-southern-asia/afghanistan/> [lastet ned 2. november 2020]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2009, 10. mars). *Afghanistan: 20-year sentence for journalist upheld*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/news/2009/03/10/afghanistan-20-year-sentence-journalist-upheld> [lastet ned 12. november 2020]
- Kabul Now (2019, 28. august). Zaman Ahmadi is behind bar on charges of expressing his mind. *Kabul Now*. Tilgjengelig fra <https://kabulnow.af/2019/08/zaman-ahmadi-is-behind-bar-on-charges-of-expressing-his-mind/> [lastet ned 9. november 2020]
- Kabul Now (2020, 11. mars). Zaman Ahmadi released after serving eight years of imprisonment. *Kabul Now*. Tilgjengelig fra <https://kabulnow.af/2020/03/zaman-ahmadi-released-after-serving-eight-years-of-imprisonment/> [lastet ned 9. november 2020]
- Kristiansen, M. (2005, 22. desember). Blasfemi-dømt redaktør sluppet fri i Afghanistan. *Bergens Tidende*. Tilgjengelig fra <https://www.bt.no/nyheter/utenriks/i/rMb5R/blasfemi-doemt-redaktoer-sluppet-fri-i-afghanistan> [lastet ned 3. november 2020]
- Kvilesjø, S.O., Gjestad, F.C. & Gimse, L.M. (2011, 1. april). Oberstløytnant Siri Skare drept i Afghanistan. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/Wb9eL/oberstloeytnant-siri-skare-drept-i-afghanistan> [lastet ned 11. november 2020]
- Landinfo (2019, 18. oktober). *Afghanistan: Straffeloven*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2019/10/Temanotat-Afghanistan-Straffeloven-18102019.pdf> [lastet ned 11. november 2020]
- Landinfo (2020, 9. oktober). *Afghanistan: Situasjonen for kristne konvertitter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2020/10/Temanotat-Afghanistan-Kristne-konvertitter-09102020.pdf> [lastet ned 4. november 2020]
- Lifos (21. desember 2017). *Afghanistan – Kristna, apostater och ateister*. Norrköping: Lifos. Tilgjengelig fra <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=40679> [lastet ned 3. november 2020]
- Mass Media Law (2009). *Mass Media Law*. Tilgjengelig via refworld <https://www.refworld.org/docid/5ddce5604.html> [lastet ned 10. november 2020]
- Mehrdad, E. (2019, 7. november). Afghan man serves 20-year sentence in prison for writing article. *InsideOver*. Tilgjengelig fra <https://www.insideover.com/society/afghan-man-serves-20-year-sentence-in-prison-for-writing-article.html> [lastet ned 24. november 2020]

- Osman, B. (2015, 29. april). The Killing of Farkhunda (2): Mullahs, feminists and a gap in the debate. *Afghanistan Analysts Network*. Tilgjengelig fra <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/the-killing-of-farkhunda-2-mullahs-feminists-and-a-gap-in-the-debate/> [lastet ned 11. november 2020]
- [Penal Code] (2017, 15. mai). *Afghanistan Penal Code 2017*. Tilgjengelig via ICRC https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=598034855221CE85C12582480054D831&action=openDocument&xp_countrySelected=AF&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state&SessionID=DNMSXFGMJQ [lastet ned 10. november 2020]
- Autorisert engelsk oversettelse er foreløpig ikke offentlig tilgjengelig. Landinfo er i besittelse av en uautorisert engelsk oversettelse.
- Peters, R. & De Vries, G.J.J. (1976). Apostasy in Islam. *Die Welt des Islams* 17(1/4), 1-25. Tilgjengelig fra <http://www.jstor.org/stable/1570336> [lastet ned 5. november 2020]
- Povoledo, E. (2006, 29. mars). Afghan Christian Convert Granted Asylum in Italy. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2006/03/29/international/asia/afghanchristian-convert-granted-asylum-in-italy.html> [lastet ned 10. november 2020]
- Rahbari, S. (2018, 2. oktober). From Normative Pluralism to a Unified Legal System in Afghanistan? *Asian Journal of Law and Society*, 5, 289-314. Tilgjengelig fra https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/02884433EE39DCF7933D8673C715E9E2/S205290151800030Xa.pdf/from_normative_pluralism_to_a_unified_legal_system_in_afghanistan.pdf [lastet ned 11. november 2020]
- Reporters Without Borders (2004). *Reporters Without Borders Annual Report 2004 – Afghanistan*. Paris: Reporters Without Borders. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/46e690f223.html> [lastet ned 8. november 2020]
- Sengupta, Kin (2009, 7. september). Free at last: Student in hiding after Karzai's intervention. *The Independent*. Tilgjengelig fra <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/free-at-last-student-in-hiding-after-karzaisintervention-1782909.html> [lastet ned 12. november 2020]
- Sydney Morning Herald (2009, 15. september). Afghan parliament condemns journalist pardon. *The Sydney Morning Herald*. Tilgjengelig fra <http://www.smh.com.au/world/afghanparliament-condemns-journalist-pardon-20090915-fo3j.html> [lastet ned 12. november 2020]
- SNL, dvs. Store norske leksikon (sist oppdatert 15. mars 2018a). *Ateisme*. Oslo: SNL. Tilgjengelig fra <https://snl.no/ateisme> [lastet ned 5. november 2020]
- SNL (sist oppdatert 19. oktober 2018b). *Blasfemi*. Oslo: SNL. Tilgjengelig fra <https://snl.no/blasfemi> [lastet ned 18. november 2020]
- Tellenbach, S. (2015, mars). Islamic Criminal Law. *Oxford Handbooks Online*. Tilgjengelig fra <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199673599.001.0001/oxfordhb-9780199673599-e-12> [lastet ned 3. november 2020]
- TOLO News (2016, 17. mars). Monument In Farkhunda's Memory Unveiled. *TOLO News*. Tilgjengelig fra <https://tolonews.com/afghanistan/monument-farkhundas-memory-unveiled> [lastet ned 17. november 2020]

- UNHCR, (2018, 30. august). *Eligibility guidelines for assessing the international protection needs of asylum-seekers from Afghanistan*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/5b8900109.pdf> [lastet ned 5. november 2020]
- Vogt, K. (1993). *Islams hus - verdensreligion på fremmarsj*. Oslo: Cappelen.
- USCIRF, dvs. US Commission on International Religious Freedom (2020, april). *United States Commission on International Religious Freedom 2020 Annual Report; USCIRF – Recommended for Special Watch List: Afghanistan*. Washington D.C.: USCIRF. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2028946/Afghanistan.pdf>
- U.S. Department of State (2006). *International Religious Freedom Report 2005 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2005/51615.htm> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2007). *International Religious Freedom Report 2006 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2006/71437.htm> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2008). *International Religious Freedom Report 2007 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2007/90225.htm> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2010). *International Religious Freedom Report 2009 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2009/127362.htm> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2011). *International Religious Freedom Report 2010 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/4e734cbc46.html> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2012). *International Religious Freedom Report 2011 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/502105e25a.html> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2013). *International Religious Freedom Report 2012 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/519dd4ec77.html> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2014). *International Religious Freedom Report 2013 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/53d907b814.html> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2015). *International Religious Freedom Report 2014 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/238700.pdf> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2016). *International Religious Freedom Report 2015 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2017). *International Religious Freedom Report 2016 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/reports/2016-report-on-international-religious-freedom/afghanistan/> [lastet ned 3. november 2020]

- U.S. Department of State (2018). *International Religious Freedom Report 2017 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/reports/2017-report-on-international-religious-freedom/afghanistan/> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2019). *International Religious Freedom Report 2018 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/AFGHANISTAN-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [lastet ned 3. november 2020]
- U.S. Department of State (2020). *International Religious Freedom Report 2019 – Afghanistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/de/dokument/2031186.html> [lastet ned 3. november 2020]

Muntlige kilder

- Afghansk bistandsarbeider A, ansatt i internasjonal bistandsorganisasjon. E-post 7. november 2020.
- Afghansk bistandsarbeider B, ansatt i internasjonal bistandsorganisasjon. E-post 7. november 2020.
- Afghansk journalist A. E-post 7. november 2020.
- Afghansk journalist B. E-post 7. november 2020.
- Afghansk medieorganisasjon. Møte i Kabul, 24. oktober 2013.
- Afghanske skribenter. Møter i Kabul, 20. oktober 2013.
- Freelance journalist. E-post 11. november 2020.
- Islamsk skriftlærd. Møte i Kabul 5. desember 2018.
- Lokal medieorganisasjon. Møte i Kabul, 24. oktober 2013.
- Lokalt ansatt A i internasjonal organisasjon. Møte i Kabul, 3. desember 2018.
- Lokalt ansatt B i internasjonal organisasjon. Møte i Balkh, 21. oktober 2019.
- Lokal menneskerettighetsorganisasjon. Møte i Kabul, 19. oktober 2013.
- Politisk analytiker. Skype-møte, 16. november 2020.
- Seminar Landinfo: Situasjonen for kristne og konvertitter i Afghanistan, 16. mai 2013.
- Shinwari, Fazelhadi, leder for Council of Ulama og tidligere høyesterettsjustitiarius. Møte i Kabul, november 2007.